

Suradnja među religijama na pragu trećeg tisućljeća

Susret predstavnika svjetskih religija u Vatikanu
od 24. do 29. listopada 1999. godine

Božidar NAGY

U »duhu Asiza«

Brojna slavlja i skupovi koji su organizirani u Rimu u okviru proslave Velikog jubileja – 2000. godine gotovo da jedni druge zasjenjuju pa je opasnost da se zbog mnoštva događanja mnogima ne uspije odmah uočiti važnost kao i posljedice za budućnost. Tako je u hrvatskoj javnosti gotovo nezapaženo prošao Međureligijski skup održan u Vatikanu u listopadu 1999. uoči otvorenja Jubilarne godine koji je bio samo nastavak onoga povijesnog molitvenog skupa različitih religija u Asizu koji je svojedobno pobudio svjetsku pozornost i bio ne samo vjerski nego i svjetski glavni medijski događaj tih dana. U Asizu je 27. listopada 1986. bio održan prvi put u povijesti molitveni susret više od šezdeset predstavnika dvanaest velikih religija svijeta. Skup je sazvao papa Ivan Pavao II. koji je i osobno sudjelovao na skupu zajedno s visokim predstavnicima drugih kršćanskih Crkava. Na tome se susretu nije govorilo niti raspravljalo nego se molilo – svatko prema svojoj vjerskoj tradiciji – za jednu konkretnu nakanu: za mir u svijetu. Molitvi je bio dodan i post i hodočašće koji su vlastiti mnogim religijama.¹

Činjenica da je taj skup prvi put u povijesti okupio predstavnike religija za jedan konkretan cilj bio je tako velik događaj kako vjerski tako i društveni, da se otad uvijek govori o »duhu Asiza« kad se spomene međureligijski dijalog. Istina je da je Drugi vatikanski sabor svojim dokumentom *Nostra aetate* označio prekretnicu u stavu kršćana prema drugim svjetskim religijama. No ipak se mora priznati da je nakon Asiza, gdje je taj dekret na posebno uočljiv i uspješan način primijenjen u praksi, i to na velikoj svjetskoj pozornici zbivanja, pristup međureligijskom dijalogu odsada otvoreniji, širi, jer je Asiz pokazao da postoji obostrana volja, kako u Katoličkoj crkvi tako i među drugim religijama za uzajamnim približavanjem i suradnjom. U tom duhu Asiza nastavljeni su sljedećih godina drugi manji skupovi i susreti predstavnika raznih religija.

1 *Glas koncila*, br. 45, 9. studenog 1986., str. 1, 3, 5–7.

No najvažniji među njima i po značenju i po brojnosti sudionika zasigurno je bio onaj u Vatikanu koji će autor ovih redaka, koji je i sam sudjelovao na tome skupu, nastojati pobliže predstaviti i analizirati.

Na tragu deklaracije Nostra aetate Drugoga vatikanskoga sabora

»Drugi vatikanski sabor nije pogriješio kad je objavio deklaraciju *Nostra aetate* – dokument o dijalogu Katoličke crkve s nekršćanskim religijama« – tim je riječima kardinal Francis Arinze, predsjednik Papinskog vijeća za međureligijski dijalog započeo u ponedjeljak, 25. listopada, u podne konferenciju za tisak nakon što je u sinodalnoj auli u Vatikanu svečano otvoren veliki skup predstavnika religija svijeta.² Na tom skupu, prvom takve vrste koji se održavao u Vatikanu, nazočno je bilo 230 sudionika iz pedeset zemalja, a predstavljali su 20 različitih svjetskih religija.

U svojem apostolskom pismu *Tertio millennio adveniente* (Nadolaskom trećeg tisućljeća), papa Ivan Pavao II. posvetio je godinu 1999. Bogu Ocu i u toj je godini bilo predviđeno promicanje inicijative za međureligijski dijalog prema uputama *Nostra aetate*. Odazivajući se tom papinom poticaju i želji, pet kardinala predsjedničkog vijeća Velikog jubileja odlučili su da se održi ovaj međureligijski skup i dali su mu naziv: *Suradnja među različitim religijama na pragu trećeg tisućljeća*. Organizaciju je preuzelo Papinsko vijeće za međureligijski dijalog koje se tako zove od 1988. godine, a u istoj je službi i poslaniču naslijedilo dokinuto Tajništvo za nekršćane koje je osnovao još papa Pavao VI. 1964. godine, u vrijeme održavanja Drugoga vatikanskoga sabora. Programirani skup bio je u potpunom suglasju s katoličkom vjerom i praksom. Gledati u tisućljeće koje dolazi i vidjeti kakav prinos mogu dati svjetske religije za mir i napredak čovječanstva, jest jedan od glavnih ciljeva ovoga skupa. Za razliku od onoga skupa u Asizu, ovaj je skup imao kao glavni cilj rasprave, razgovore i pripremu zajedničke izjave u kojoj su se složili svi nazočni predstavnici svjetskih religija i koja je potom bila svečano pročitana na završetku skupa u papinoj nazočnosti na Trgu sv. Petra, 28. listopada 1999. godine.

Pripreme za Vatikanski međureligijski skup

Kardinal Francis Arinze (Afrika), predsjednik Papinskog vijeća za međureligijski dijalog nekoliko je puta, a napose na konferenciji za tisak mjesec dana uoči održavanja skupa, iznio je glavne misli za osmišljenje, opravdanje i očekivanja toga skupa koje ovdje ukratko donosimo.³

Polazište je Veliki jubilej kršćanske ere, 2000. godina od Kristova rođenja. Za velik dio čovječanstva riječ je o završetku jednog stoljeća i tisućljeća i

2 Usp. Conferenza Stampa, Assemblea interreligiosa, Sala Stampa, Citta del Vaticano, 25. listopada 1999.

3 Conferenza Stampa, Assemblea Interreligiosa, Sala Stampa, Citta del Vaticano, 29. rujna 1999.

početku drugoga. To je vrijeme za razmišljanje. Religije svijeta ne mogu proпустiti poziv da razmisle kako izgraditi bolji svijet.

Nakon objavljivanja dokumenta *Nostra aetate* 1965. godine na Drugom vatikanskom saboru, a koji je raskrilo ruke prema nekršćanskim religijama, tijekom 34 protekle godine organizirane su mnoge i razne inicijative u tome smislu, od kojih je zacijelo bila najvažnija Svjetski dan molitve za mir u Asizu 27. listopada 1986. Tim gestom papa Ivan Pavao II. želio je upozoriti da za mir nisu dovoljni samo pregovori među državama i pothvati Ujedinjenih naroda, nego i duhovna dimenzija, a to je molitva. Program toga dana poštivao je identitet svake religije i izbjegavao je primjesu bilo kakvog sinkretizma.

Na ovom vatikanskom skupu, za razliku od onoga u Asizu, vodila se tri dana rasprava među predstavnicima raznih religija kako bi se usmjerilo sudionike na svjetla i sjene, na prinos pozitivan i negativan što su ga religije dale na kraju ovoga stoljeća i tisućljeća. Te su rasprave dopustile također religijama da gledaju u budućnost i da zajednički predlože kako mogu bolje služiti Bogu i svijetu.

Problemi kao izazov religijama da se o njima izjasne

Postoje brojni problemi i izazovi u svijetu koji traže svoje rješenje, ali i suradnju svih koji vjeruju. Ima ljudi koji su diskriminirani zbog svoje rase, religije, jezika, socijalnog položaja i spolnosti. Postoje aktualne situacije konflikata i ratova čije uzroke treba tražiti u povijesnoj različitosti ili u drugim razlozima. Da se učini nepravda u ratu dovoljno je malo osoba. A da se promiče pravda i mir traži se suradnja sviju. Problemi pravde i mira ne poštuju religiozne granice.

Dapače, postoje situacije da se ne prihvaća prakticiranje solidarnosti između bogatih i siromašnih kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini. Mnogi bogati odbijaju prihvatiti činjenicu da posjedovati materijalna dobra, i onda kad su pravedno stečena, zahtijeva društvenu odgovornost dijeljenja, jer zemaljska dobra imaju opću namjenu. Postoji diskriminacija prema djeci i ženama. Ne može se zaboraviti također niti suvremena pošast AIDS-a. Osim navedenoga, mnoga su nasilja, pa čak i ratovi što ih neki narodi predvođeni od zlih vođa promiču u ime religije. Dužnost je rasvijetljenijih vjernika da pokažu vlastitim istomišljenicima, istovjerujućima da prava religija naučava ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu i ne nalaže svojim pripadnicima da ubijaju druge.

»Vjernici raznih religija«, istaknuo je kardinal Francis Arinze, »ne mogu ostati indiferentni pred tim velikim izazovima i problemima. Oni su uvjereni da ih najviši ideali njihovih religija obvezuju da se ujedine kako bi našli trajno rješenje. Osim toga, niti jedna od tih situacija ne može biti promijenjena bez izvjesne promjene srca. A religija nudi najjače i najdublje motive da bi zapo-

čela takvu promjenu srca, obraćenje. Međureligijska suradnja na tom području nadilazi činjenicu da je samo poželjna nego ona postaje i prava potreba.«⁴

Sudionici vatikanskog skup prema pripadnosti religijama

Na vatikanskom skupu okupili su se predstavnici 20 svjetskih religija iz 50 zemalja. Donosimo ovdje imena pojedinih religija. Zbog sažetosti ovoga prikaza morali smo izostaviti imena predstavnika kao i zemlje njihova podrijetla. Pokraj naziva svake religije navodimo samo broj njezinih sudionika na vatikanskom skupu. Bile su zastupljene sve važnije religije u svem bogatstvu i šarolikosti vjerovanja, obreda, nošnji i običaja.

Nekršćanske religije: židovi 14, islam 42, mandei 1, hinduizam 9, budizam 23, budizam tibetanski 3, zoroastrizam 2, sikhizam 4, jainizam 7, šintoizam 4, konfucijanizam 2, tradicionalne religije indije 3, tradicionalne religije Afrike 2, tradicionalne religije Sjeverne Amerike 4, bahai 2, tenrikyo 2, miochikai 2, rissho kosei-kai 2, ennokyo 2. Ukupno je bilo 135 predstavnika nekršćanskih religija.

Kršćani ne-katolici: Grko-pravoslavni patrijarah Aleksandrije i cijele Afrike 1, Valdezi 1, Anglikanska unija 3, Armenski katolikosat Cilicije 1, Pravoslavni ekumenski centar Chambesy-a 2, Srednjoistočni sabor Crkava 2, Svjetski metodistički sabor 2, Pravoslavna teološka bogoslovija sv. Vladimira 1, Ekumenski carigradski patrijarhat 1, Svjetska luteranske federacija 1, Konferencija europskih Crkava 1, Thanksgiving Square 2, Rumunjski patrijarhat 1, Patrijarhat asirske Crkve 1, Svjetski savez reformiranih crkava 1, Svjetski koncil Crkava 1, Svjetska konferencija Menonitska 2, Sveti Sinod Grčke crkve 1, Reformirana Crkva Francuske 1, Evangelička crkva Njemačke 1. Ukupno je bilo 27 kršćana nekatolika.

Katoličku su crkvu zastupala 72 predstavnika iz svih krajeva svijeta.

Poruke i pozdravi vjerskih vođa Vatikanskom skupu

Za održavanje skupa neki su vjerski poglavari poslali svoje pismene poruke. U njima se jasno ocrtava što pojedini od njih i njihove religije misle i osjećaju kako u odnosu na prošlost, tako i za budućnost, te o odnosima među religijama. Svoje pozdravne poruke poslali su carigradski patrijarh Bartolomej, kenterberijski nadbiskup, te visoki autoriteti muslimana, židova i drugih religija. Ovdje donosimo glavne misli samo iz dvije poruke: carigradskog patrijaraha Bartolomeja i Šeika Al Azhara iz Kaira.

4 *Isto.*

Poruka carigradskog ekumenskog patrijarha Bartolomeja I.

Na poseban se način ističe poruka carigradskog patrijarha Bartolomeja I. upućena cijelom skupu još 19. listopada 2000. Patrijarh otvoreno dotiče određene svjetske probleme koji su povezani s religijama. Osvrćući se na sadašnjost i situaciju sekularizacije, među ostalim, tvrdi: »Egzistencijalna tjeskoba, koja proizlazi iz nesigurne budućnosti i perspektive smrti, vodi jedne prema agnosticizmu i nemoralu, a druge da prihvate prazninu bez odgovora kao neizbježnu sudbinu čovjeka; drugi pak traže pravo zajedništvo s Vrhovnim i osobnim bićem s kojim se nadaju ući u kontakt i vezu preko jedne religije.«⁵

Patrijarh nije propustio spomenuti prošla stoljeća kad je religija služila i kao motiv za vođenje ratova: »U prethodnim stoljećima, postojale su ljudske ambicije da se zavlada svijetom a koje su prihvaćali vladari i vjernici raznih vjera; tako je puno krvi poteklo u ime Božje. Religiozni fanatizam svjesno izazivan bio je upotrebljavan u korist političkih vizija i planova. Tragično iskustvo ubijanja zbog religioznih razloga izazvalo je u najosjetljivijim savjestima zahtjev da se premjesti konfrontacija religija s domene brutalnog nasilja na područje dijalektike i duhovnog uvjerenja. Ovaj zahtjev postaje neizbježiv i veoma aktualan u našem vremenu.«⁶

Patrijarh potom navodi nekoliko misli iz izjave Treće svepravoslavne i pretkoncilske konferencije koja se sastala u Chambesy blizu Ženeve 1986. godine a koja u svome proglasu govori o prinosu religija »ostvarenju mira, pravde, slobode, bratstva i ljubavi prema svim narodima, kao i ukidanju svih oblika diskriminacije«. Ta je konferencija uputila apel svim pravoslavnim Crkvama da pridonose suradnji među religijama, kao i za ukidanje fanatizama svih vrsta. Time se djeluje u korist pomirenja naroda i trijumfa dobara što predstavljaju slobodu i mir u svijetu u službi suvremenog čovjeka neovisno o rasama i religijama.

Patrijarh potom ističe: »Mi ponavljamo ovaj apel svim religijama, kao minimum što ga treba učiniti za miroljubivu koegzistenciju čovječanstva. Kulturni napredak koji je označio ljudski rod dopušta svim ljudima dobre volje da razumiju da domena religija ne pripada u domenu nasilja, nego na područje uvjerenja.« I svoj pozdrav patrijarh završava uvjerenjem da se univerzalni zahtjev za društveni i vjerski mir, kao i za praktičnu suradnju među narodima i religijama, treba temeljiti na odbijanju fanatičnih i fundamentalističkih koncepcija, shvaćanja, na poštivanju slobode savjesti pojedinca i na angažmanu svih religija da se ograniči način propagande njihovih uvjerenja samo na uvjerenja i miroljubivo izlaganje svojih učenja.«⁷

5 Poruka ekumenskog patrijarha Bartolomeja I, 19. listopada 1999. – cf. Sala Stampa, Messaggi all'apertura dell' Assemblée interreligiosa, Citta del Vaticano, 25. listopada 1999.

6 *Isto.*

7 *Isto.*

Poruka šeika Al Azhara, dr. Mohameda Said Tantawia iz Kaira

Vrijedna je pozornosti i poruka šeika Al Azhara, dr. Mohameda Said Tantawia. U svojoj poruci upućenoj papi Ivanu Pavlu II. i sudionicima skupa nakon svoga odobravanja i pozdrava, izražava svoje pouzdanje u povijesni dogovor koji je potpisan 3. svibnja 1998. (3. safara 1419.) između Papinskog vijeća za međureligijski dijalog (Vatikan) i stalnog Komiteta Al–Azhar Al–Sharif za dijalog s monoteističkim religijama (Kairo), što je odobrio i papa Ivan Pavao II. To je dogovor koji predstavlja važan događaj za više od polovice čovječanstva. Monoteističke religije i njihovi sveti propisi tvrđava su prema kojoj se obraćaju žrtve da ih se obrani i da im se vrate povrijeđena prava. »Islam se opredijelio za dijalog kao bitan jezik komunikacije između muslimana i ne–muslimana na svim područjima života da bi se postigao cilj koji ostvaruje blagostanje za sve.«⁸

Govor Koken Fujia, predsjednika Tendai budističke vjeroispovijesti iz Japana

U ime budista govorio je Koken Fuji, predsjednik Tendai budističke vjeroispovijesti iz Japana. Na početku svoga govora zahvaljuje papi Ivanu Pavlu II. i Vijeću za međureligijski dijalog za ovaj susret. »Uoči novog tisućljeća mi neizbježno moramo razmišljati o stoljeću koje prolazi. Prema mome razumijevanju 20. stoljeće je bilo doba ratova i genocida, koje može biti simbolizirano s dva svjetska rata i atomskim napadom na Japan. Glavni razlog tih razaranja i ubijanja, kako razmišljam, bila je želja svake nacije da sebi prikupi materijalna bogatstva.«⁹ Nakon što je naveo i sve ostale negativnosti prisutne u današnjem svijetu, istaknuo je činjenicu da religije mogu pridonijeti ublažavanju tih zala. Spomenuo je posjet pape Ivana Pavla II. Japanu kada se Sveti Otac susreo s predstavnicima japanskih religija i posebno je istaknuo kako je papa tom prigodom spomenuo velikog učitelja Japana i utemeljitelja Tendai–budističke vjeroispovijesti St. Saicho iz 9. stoljeća. Sveti Otac je tom prigodom naveo njegovu rečenicu: da je »najveće djelo milosrđa zaboraviti sebe u korist bližnjega«. Koken Fuji je spomenuo potom kako su nakon susreta u Asizu, japanski pripadnici religija ujedinili svoje napore i organizirali Vjerski vrhunski susret (*Religious summit meeting*) na Mt. Hieie 1987. godine. Otad se svake godine održavaju molitve za svjetski mir. Posebno su g. 1997. pozvali mnoge predstavnike svjetskih religija u Japan na 10. obljetnicu ovoga susreta. »Tim susretima mi smo ojačali duhovne veze koje su ustanovljene u Asizu« – zaključio je Koken Fuji.

8 Poruka šeika Al Azhara, *Messaggi all'apertura dell'Assemblea interreligiosa*, Sala Stampa, Citta del Vaticano 25. listopada 1999.

9 Govor Koken Fujia, *Messaggi all'apertura dell'Assemblea interreligiosa*, Sala Stampa, Citta del Vaticano 25. listopada 1999.

Magistralno izlaganje Tereze Ee Chooi

Nakon svih uvodnih pozdrava i govora temeljnu relaciju o kojoj se je dalje raspravljalo tri dana u jezičnim skupinama, održala je gospođa Teresa Ee Chooi iz Malezije, predsjednica Međunarodne unije katoličkog tiska i velika katolička javna radnica Crkve na Dalekom Istoku. U svome izvanredno dobro spremljenom i argumentiranom izlaganju iznijela je glavne probleme današnjega svijeta prema kojima razne religije ne mogu biti ravnodušne, i o kojima se trebaju izjasniti i zauzeti zajedničko stajalište.

Evo glavnih točaka o kojima je govorila: Bogatstvo i siromaštvo suvremenog svijeta, globalizacija, relativizam na moralnom području, uloga religija, meditacija i molitva, pozornost na svijest, zajedničke vrijednosti i ljubav prema drugima, solidarnost, dijeljenje i altruizam, veće jedinstvo ljudske obitelji, religije i suvremene tehnologije.¹⁰

Nakon izlaganja sudionici skupa bili su podijeljeni u deset jezičnih skupina s po dvadesetak članova i iznosili su svoja razmišljanja, prijedloge, sugestije o problematici, u obliku završnog dokumenta koji bi svi trebali prihvatiti i potpisati.

Popratne manifestacije i zbivanja na vatikanskom skupu

Drugog dana skupa, u utorak 26. listopada navečer, u velikoj dvorani za audijencije održan je poseban koncert sa zbornim i solo pjesmama na kojem su osim katolika nastupili židovi, muslimani i predstavnici drugih religija. Koncert je prenosila i Talijanska televizija. U srijedu 27. listopada na trinaestu obljetnicu velikog molitvenog skupa u Asizu iz g. 1986. sudionici vatikanskog skupa hodočastili su u grad sv. Franje i obilježili taj dan posebnim sjećanjem na taj veliki događaj u svjetlu kojega djeluju i nastavljaju ostvarivati sada njegove sadržaje.

Zajednička molitva i meditacija

Vrhunac ovoga vatikanskog međureligijskog skupa bio je u četvrtak 28. listopada. Prijepodne na završnom plenumu prihvaćen je tekst zajedničke izjave koja je pročitana na završetku skupa. U ranim poslijepodnevним satima sudionici skupa, prema religioznoj pripadnosti, podijelili su se u manje skupine na zajedničku molitvu i meditaciju. Okolne ustanove i religiozne kuće u blizini Vatikana pružili su im gostoprinstvo. Tako je Generalna kuća isusovačkog reda sa svojim prostorima za molitvu pružila gostoprinstvo muslimanima, hinduistima i Baha'i religiji. Budiste i šintoiste ugostili su karmelićani; jainisti, sikhi i zoroastri su se okupili u omladinskom centru sv. Lovre; konfucijevci,

10 Usp. Teresa Ee Chooi, Keynote adresse, Assemblée interreligiosa, Sala Stampa, Citta del Vaticano 25. listopada 1999.

židovi, tradicionalne religije okupile su se u prostorijama crkve sv. Marije u Transpontini. Kršćani svih Crkava molili su zajednički u crkvi sv. Marije in Transpontina u Ulici Conciliazione. Ova molitva svih skupina trajala je jedan sat (od 15.30 do 16.30 sati).

Svečani završetak vatikanskog skupa s papom Ivanom Pavlom II.

Prvi put u svojoj povijesti Trg sv. Petra bio je 28. listopada 1999. poslije podne svjedok jedinstvenog događaja: više od 230 predstavnika 20 velikih svjetskih religija iz pedeset zemalja okupilo se zajedno s papom u 17.00 sati na završetku velikog međureligijskog skupa koji se održavao u Vatikanu četiri dana pod geslom *Suradnja među religijama na pragu trećeg tisućljeća*. Molitveni duh Asiza od prije 13 godina kada je g. 1986. organiziran na papin poziv prvi ovakav skup predstavnika religija svijeta radi molitve za mir, sad se preselio u srce Crkve. Sudionici skupa pred Svetim Ocem, te pred pedeset tisuća nazočnih Rimljana i pred Tv-kamerama koje su prenosile taj jedinstveni susret, pročitali su svoju zajedničku izjavu kao plod svoga četverodnevnog vijećanja i dijaloga. »Suradujemo u rješavanju problema, u promicanju mira, ali smo protiv sinkretizma i poštujemo razlike«¹¹ – jest jedna od temeljnih misli ove izjave. U izjavi je istaknuto da je različitost bogatstvo a ne zapreka dijalogu i suradnji. Pošto su navedena sva područja suradnje, s posebnim naglaskom na području odgoja novih naraštaja, sudionici međureligijskog skupa uputili su dvostruki apel: jedan svjetskim vođama i vladarima da osude zloporabu religije kao sredstva za raspirivanje mržnje i opravdanje diskriminacije, a drugi apel upućen je vjerskim poglavarima da promiču duh dijaloga unutar svojih zajednica i da se sami zauzmu za dijalog s društvom na svim razinama. Izjava završava spremnošću da se moli oprostjenje za pogreške prošlosti i odlučnošću za promicanjem pomirenja. Cjelovit tekst ove izjave u hrvatskom prijevodu donosimo na kraju ovoga prikaza.

Svjedočenja pripadnika raznih religija

Čitanju izjave prethodila su svjedočanstva pripadnika raznih religija: prvi je govorio utemeljitelj zajednice sv. Egidija Andrea Riccardij. Slijedio je potom anglikanac J. Brian Pearce iz Londona, direktor Interfaith Network Velike Britanije, osnovanog g. 1987. čija je uloga boriti se protiv međureligijskih predrasuda i netolerancije. Posebnu pozornost privuklo je otvoreno i iskreno svjedočanstvo velikog rabina Rene-Samuela Srata iz Pariza, potpredsjednika Konferencije europskih rabina. Čulo se i svjedočanstvo imama W.D. Mohameda iz SAD, predsjednika američke islamske misije, gospođe Usha Mehta, Gandijeve učenice i sljedbenice iz Indije te Afrikanca Augustina Tiydzea, člana fokolarina iz Kameruna.

11 *L'Osservatore romano*, 30. listopada 1999., str. 4.

Andrea Riccardi, utemeljitelj zajednice sv. Egidija, istaknuo je kako je nakon Asiza zajednica sv. Egidija osjetila poziv da se nastavi taj hod za mir u susretima s različitim religijama, bez konfuzije ali i s kršćanskom smjelošću koja je sposobna da nadvlada neznanje i nepovjerenje. Od g. 1986. Zajednica sv. Egidija organizirala je 12 susreta u duhu Asiza, godinu za godinom na kojima su sudjelovali vjerski vođe kršćani i nekršćani.¹²

Govorio je potom anglikanac J. Brian Pearce iz Londona, direktor Interfaith Network Velike Britanije osnovanog g. 1987. čija je uloga boriti se protiv međureligijskih predrasuda i nesnošljivosti. Opisao je ukratko veoma zanimljivu i dinamičnu djelatnost svoje udruge na području međusobnog poštivanja, razumijevanja i suradnje među raznim religijama u Velikoj Britaniji. Istaknuo je kako je u Networku uključeno 85 raznih tijela i udruga.¹³

Posebnu pozornost privuklo je svjedočanstvo velikog rabina Rene–Samuela Srata iz Pariza, potpredsjednika Konferencije europskih rabina. Evo glavnih misli iz njegova govora koji je započeo navodom iz psalma 47: »Narodi svi plješćite rukama, kličite Bogu glasom radosnim. Prvaci se pribiru poganski k narodu Boga Abrahamova. Božji su svi vlastodršci zemlje, nad svima on je uzvišen.« Potom je nastavio: »Kada se mjeri put koji je prijeđen međureligijskim dijalogom tijekom posljednje četvrtine ovoga stoljeća, obuzimaju nas kontradiktorni osjećaji: zašto tako kasno, i zašto tako polagano? Do Drugoga vatikanskoga sabora međureligijski dijalog bio je označen raspravama i nastojanjima da se uvjeri protivnika o besmislenosti njegove vjere, pred apsolutnom sigurnošću da se posjeduje istina. Osim toga židovi su bili okarakterizirani kao 'perfides', a raspravljalo se i o tome imaju li Indijanci dušu...? Poznato je Luterovo prokletstvo u odnosu prema židovima, koji su, nakon što su progoni postajali nepodnosivi, zazivali Boga riječima koje nas začuđuju i duboko diraju. U odnosima između židova i muslimana, pogriješilo bi se protiv istine ako bi se reklo da je među njima bilo snošljivosti. Za jednog muslimana židovi su bili oni 'koji su iskvarili poruku koju im je Bog upravio'.«¹⁴

A od g. 1095. do g. 1939. dijalog se tako razvijao, ili bolje rečeno njegova odsutnost, istaknuo je veliki rabin, da je bio nadomješten učenjem prezira, završavao u šutnji i indiferenciji. Raymond Lulle bio je definitivno mrtav i pokopan... Poslije shoaha kršćani i židovi, među kojima je bilo autentičnih vizionara i pravednika među narodima, znali su staviti točku na tu nepodnošljivu situaciju. Seelisberg utemeljuje jednu etapu nakon koje ništa više nije kao prije.

Nakon toga veliki je rabin naveo kako se dijalog počeo razvijati spominjući Drugi vatikanski sabor, kardinala Beu i Königa, msgr. Elchingeru, papu Ivana

12 Assemblée interreligiosa, Conclusioni, Testimonianze, Sala Stampa, Citta del Vaticano 28. listopada 1999.

13 *Isto.*

14 *Isto.*

XXIII. i nazočnog Ivana Pavla II. Odao je počast Zajednici sv. Egidija koja organizira svake godine susrete u duhu Asiza. O tim susretima rekao je da ih karakteriziraju apsolutno poštivanje uvjerenja i vjere svakog sudionika. »Tako barijere koje su stoljeća nerazumijevanja i prezira podigla padaju polagano i daju mjesto pravom ljudskom bratstvu.«¹⁵

Završio je svoj zanimljiv i otvoren nastup riječima proroka Izaije: »Neka bude uzvišeno slavno ime našega Oca, našega kralja koji je odabrao da učvrsti svoj boravak u srcima raskajanim i poniznim« (Iz 57,15). Neka mu se mole s ljubavlju svi oni koji žele ustanoviti sa svima koje je On pozvao u egzistenciju, veliko ljudsko bratstvo.¹⁶

Nakon rabina govorili su imam W.D. Mohameda, iz SAD-a, predsjednik Američke islamske misije, te gospođa Usha Mehta, hinduskinja, Gandijeve učenica i sljedbenica. Ona je govorila o Gandijevoj filozofiji i praksi nenasilja (*ahimsa*) i njegovoj ljubavi prema istini. Navela je i njegovo shvaćanje religije koja uvijek mora voditi prema prijateljstvu sa svim živim bićima. Svjedočenja su završila izjavom Afrikanca Augustina Tiydzea, člana fokolarina iz Kame-runu.¹⁷

U okviru ovoga programa nastupila su tri pjevačka zbora: međunarodni kompleks *Gen Rosso* sa sjedištem u Firenzi; pjevački zbor HA-KOL, židovske zajednice iz Rima, te kor prijatelja kršćana i muslimana iz različitih zemalja. I to pjevanje bilo je izraz zbližavanja različitih religija. Posebno zapažena bila je skladba *Vive* koju je izveo *Gen Rosso*, a bila je uglazbljena za tu prigodu. Ona je zapravo bila himna cijelog tog vatikanskog skupa.

U svome govoru na engleskom jeziku papa Ivan Pavao II. potvrdio je ideje iznesene u zajedničkoj izjavi ohrabrivši sve sudionike i nazočne da nastave u ostvarenju svega što su uvidjeli da treba činiti kako bi se u trećem tisućljeću što bolje izgrađivao mir i civilizacija ljubavi. »Više nego riječi vrijede veliki primjeri za mir: sjetite se Gandija i Majke Terezije« – rekao je Sveti Otac u svom govoru koji u cijelosti donosimo u nastavku članka.¹⁸

Skup je završio u večernjim satima simboličkim paljenjem svijeća s pet velikih svijećnjaka koji su predstavljali pet kontinenata čime se željelo sugerirati da se u treće tisućljeće treba ići sa svjetlom mira, razumijevanja, dijaloga i suradnje za što je dao svoj prinos i ovaj međureligijski skup održan prvi put u samom Vatikanu u organizaciji Papinskog vijeća za međureligijski dijalog.

15 *Isto.*

16 *Isto.*

17 *Isto.*

18 *L'Osservatore romano*, 30. listopada 1999., str. 5.

Govor pape Ivana Pavla II. na međureligijskom skupu u Vatikanu, 28. listopada 1999.

Poštovani predstavnici religija, dragi prijatelji!

1. U onome miru, što ga svijet ne može dati, pozdravljam sve vas koji ste se ovdje okupili na Trgu sv. Petra, na kraju međureligijskog skupa koji se održavao proteklih dana. Svih godina moga pontifikata, i napose za vrijeme mojih pastoralnih pohoda u različite krajeve svijeta, bila mi je velika radost što sam mogao susretati brojne kršćane i pripadnike drugih religija. Danas je ta radost obnovljena blizu groba Apostola Petra, čije služenje u Crkvi imam zadaću nastavljati. Radostan sam što vas mogu sve susresti i zahvaljujem Bogu Sve-mogućem koji nadahnjuje našu želju za uzajamnim razumijevanjem i prijateljstvom.

Svjestan sam činjenice da su mnogi uvaženi vjerski poglavari prošli dugi put da bi bili nazočni na ovom slavlju završetka međureligijskog skupa. Zahvalan sam svima koji su se založili da bi promicali duh koji je omogućio održavanje ovoga skupa. Upravo smo evo čuli *Poruku*, koja je plod vaših razmišljanja.

2. Uvijek sam smatrao da vjerski vođe imaju važnu ulogu da podržavaju i hrane onu nadu za pravdom i mirom, bez kojih neće biti nikakva budućnost dostojna čovječanstva. I dok je svijet stigao na završetak jednog tisućljeća, i pred početak novoga, dobro je gledati unatrag s mirom, tako da se pažljivo procjeni sadašnja situacija i da se krene zajedno u nadi prema budućnosti.

Ispitujući situaciju čovječanstva, je li pretjerano govoriti o jednoj krizi civilizacije? Zamjećujemo velika tehnološka napredovanja, koja nisu uvijek bila praćena velikim duhovnim i moralnim napretkom. Zamjećujemo osim toga rastući jaz između bogatih i siromašnih, na razini osoba i naroda. Mnogi čine velike žrtve da bi pokazali solidarnost s onima koji žive u siromaštvu ili trpe od gladi i bolesti, no ipak manjka još kolektivna volja da bi se svladale skandalozne nejednakosti i da bi se stvorile nove strukture, koja će dopustiti svima da sudjeluju na pravedan način na svjetskim izvorima i zalihama.

Osim toga, brojni su sukobi koji neprestano izbijaju po cijelome svijetu; ratovi među narodima, oružani sukobi unutar naroda, sukobi koji ostaju kao zagnojene rane i traže liječenje koje kasni. Upravo oni najslabiji su neizbježno oni koji trpe najviše u tim sukobima, napose kad su istjerani iz vlastitih kuća i prisiljeni bježati.

3. Nedvojbeno je da čovječanstvo ne bi smjelo ovako živjeti. Nije li stoga pravilno reći da postoji kriza civilizacije kojoj se može suprotstaviti samo jedna

nova civilizacija ljubavi, utemeljena na univerzalnim vrijednostima mira, solidarnosti, pravde i slobode?¹⁹

Neki drže da je religija dio problema, da priječi hod čovječanstva prema autentičnom miru i prosperitetu. Naša je dužnost, kao ljudi vjere da dokažemo da to nije tako. Svaka uporaba religije da bi se podržavalo nasilje jest njezina zloporaba. Religija nije i ne bi trebala postati izgovor za sukobe, napose kad se poklapaju vjerski, kulturni i etnički identitet. Religija i mir idu jednakim korakom: objavljujati rat u ime religije očita je kontradikcija.²⁰ Vjerski poglavari moraju jasno dokazati da su zauzeti u promicanju mira upravo zbog njihove religiozne vjere.

Zadaća s kojom ćemo se suočiti jest ona da promičemo kulturu dijaloga. Kako samo tako svi zajedno, moramo dokazati da religija nadahnjuje mir, ohrabruje solidarnost, promiče pravdu i podržava slobodu.

Ipak, učenje samo, kolikogod bilo ono prijeko potrebno, nije dostatno. Treba ga provesti u djelo. Moj časni prethodnik papa Pavao VI. opazio je da ljudi u našim danima više obraćaju pozornosti svjedocima nego li učiteljima, da slušaju učitelje ako su istodobno i svjedoci.²¹ Dovoljno je prisjetiti se nezaboravnih svjedočanstva osoba kao što su Mahatma Gandhi ili Majka Terezija iz Kalkute, samo da spomenemo dvoje od tolikih osoba koji su imali velik utjecaj na svijet.

4. Osim toga, snaga svjedočanstva stoji u činjenici da je ono podijeljeno. Znak je nade da su u mnogim krajevima svijeta stvorene međureligijske udruge s nakanom da promiču zajedničku refleksiju i akciju. U pojedinim mjestima vjerski poglavari djelovali su kao posrednici između zaraćenih strana. Drugdje se zajednički djeluje da bi se zaštitili još nerođeni, da bi se zaštitila prava žena i djece, da bi se obranili nevini. Uvjeren sam da rastuće zanimanje za dijalog među religijama jest jedan od znakova nade koji su nazočni u posljednjem dijelu ovoga stoljeća.²² Međutim treba ići i dalje. Veće uzajamno poštovanje i rastuće povjerenje trebaju smjerati prema zajedničkoj akciji i to sve učinkovitijoj i koordiniranoj u ime ljudske obitelji.

Naša nada ne rađa se samo iz sposobnosti srca i ljudskoga uma, nego posjeduje božansku dimenziju koju je dobro priznati. Oni među nama koji su kršćani vjeruju da takva nada jest dar Duha Svetoga, koji nas zove da proširimo naše horizonte i da gledamo iznad naših potreba i onih naših posebnih zajednica, prema jedinstvu cijele ljudske obitelji. Učenje i primjer Isusa Krista dali su kršćanima jasan smisao sveopćeg bratstva svih naroda. Svijest da Duh Božji djeluje gdje hoće (usp. Iv 3,8) priječi nas da izražavamo prebrze i opasne sudove, jer on potiče uvažavanje onoga što je skriveno u srcu drugih. To otvara

19 TMA – *Tertio millennio adveniente*, br. 52.

20 Govor sudionicima 6. skupštine Svjetske konferencije o religiji i miru, 3. studenog 1994.

21 Usp. *Evangelii nuntiandi*, br. 41.

22 Usp. TMA, br. 46.

put pomirenju, harmoniji i miru. Iz te duhovne svijesti proizlaze suosjećanje i velikodušnost, poniznost i skromnost, hrabrost i ustrajnost. To su kvalitete koje čovječanstvo treba više nego ikada ulazeći u novo tisućljeće.

5. Dok smo ovdje ujedinjeni, osobe koje dolaze iz mnogih naroda, kao predstavnici mnogih religija svijeta, kako se ne bismo sjetili susreta u Asizu koji se održao prije trinaest godina za Svjetski dan molitve za mir? Otada je »duh Asiza« podržavan i življen u različitim pothvatima na različitim stranama svijeta. Oni među vama koji su sudjelovali na ovom međureligijskom skupu, pošli su u Asiz, upravo na godišnjicu onog nezaboravnog susreta iz 1986. godine. Pošli ste da još jednom potvrdite duh toga susreta i da dobijete novu inspiraciju od Asiškog siromaška, poniznog i radosnog sv. Franje. Dopusnite mi da ponovim ono što sam već izgovorio na kraju onoga dana posta i molitve:

»Činjenica da smo došli u Asiz iz različitih krajeva svijeta jest u sebi samom jedan znak ovoga zajedničkog hoda što ga je čovječanstvo pozvano hodati. Bilo da naučimo hodati zajedno u miru i harmoniji, ili da se isključimo iz toga i upropastimo nas same i druge. Ovo hodočašće u Asiz nadamo se da nas je ponovno poučilo da budemo svjesni zajedničkog podrijetla i sudbine čovječanstva. Nastojmo u njemu vidjeti predostvarenje, anticipaciju onoga što bi Bog želio da bude povijesni razvoj čovječanstva: jedno bratsko putovanje u kojem se uzajamno pratimo prema transcendentnom cilju što ga je Bog odredio za nas.«²³

Današnji susret na Trgu sv. Petra dalji je korak na tome hodu. U mnogostrukosti jezika i molitava, molimo Duha Božjega da nas rasvijetli, da nas vodi i da nam dadne snagu, kako bismo kao muževi i žene koji crpe svoju inspiraciju u religioznoj vjeri, mogli zajedno raditi da bismo gradili budućnost čovječanstva u harmoniji i pravdi, u miru i ljubavi.²⁴

23 Ivan Pavao II., Govor u Asizu, 27. listopada 1986.

24 Ivan Pavao II., *L'Osservatore romano*, 30. listopada 1999., str. 5.

Poruka svijetu međureligijskog skupa održanog u Vatikanu od 24. do 29. listopada 1999.

Kardinal Francis Arinze, predsjednik Papinskog vijeća za međureligijski dijalog na završetku susreta na velikom poslijepodnevnom susretu 28. listopada 1999. na Trgu sv. Petra u Rimu, pred papom Ivanom Pavlom II., pročitao je završnu poruku ovoga skupa čijem čitanju su prethodile njegove uvodne riječi:

Tijekom protekla četiri dana na ovom međureligijskom skupu razmišljalo se, zajednički dijelilo i molilo, pitajući se pod kojim oblikom bi se mogla odvijati suradnja među sljedbenicima raznih vjerskih tradicija na pragu trećeg tisućljeća. Došli smo do sljedećih zaključaka: Najprije smo si rekli što poduzimamo za budućnost. Na drugom mjestu razmijenili smo ideje kakav oblik bi mogla imati međureligijska suradnja u idućem stoljeću i tisućljeću. Neka Bog blagoslovi naše odluke koje su sadržane u ovoj poruci:

Na pragu trećeg tisućljeća, mi predstavnici raznih vjerskih tradicija, sabrani u »duhu Asiza« u Vatikanu, s mnogih strana svijeta, želimo podijeliti plodove iskustava ovih dana, te uvjerenja koja su dozrela i nade s kojima se postavljamo pred budućnost našega svijeta.

Svjesni smo hitne potrebe:

- da se suočimo odgovorno i hrabro s problemima i izazovima suvremenog svijeta (siromaštvo, rasizam, zagađenje okoliša, materijalizam, ratovi i prodaja oružja, globalizacija, AIDS, manjak liječničke pomoći, raspad obitelji i zajednice, marginalizacija žena i djece).
- da radimo ujedinjeni kako bismo potvrdili ljudsko dostojanstvo kao izvor ljudskih prava i odnosnih dužnosti u borbi za pravедnost i mir svijetu;
- da stvaramo jednu novu duhovnu svijest za cijeli ljudski rod, u skladu s našim vjerskim tradicijama, kako bismo pripomogli da poštivanje načela vjerske slobode i slobode savjesti mogu prevladati.

Svjesni smo da u našim vjerskim tradicijama imamo potrebne izvore da nadvladamo razjedinjenost koju primjećujemo u svijetu i da promičemo uzajamno prijateljstvo i poštivanje među narodima.

Svjesni smo da mnogi tragični sukobi u svijetu proizlaze iz pragmatične i često nepravedne povezanosti religija s interesima nacionalističkim, političkim, ekonomskim ili interesima koje druge vrste.

Svjesni smo da ako ne ispunimo obavezu da provedemo u život najviše ideale naših vjerskih tradicija, bit ćemo odgovorni za posljedice i bit ćemo strogo suđeni.

Znademo da su problemi koji pritišću svijet takvog značenja da ih sami nismo u stanju riješiti. Stoga se postavlja hitna potreba međureligijske suradnje.

Svi smo svjesni da međureligijska suradnja ne uključuje odricanje od našega vjerskog identiteta, nego je ona više jedan hod koji treba otkrivati i to:

- da učimo uzajamno poštivanje kao članovi jedne jedine ljudske obitelji;
- da učimo poštivati razlike i cijeniti zajedničke vrijednosti koje nas vežu jedne s drugima.

Uvjereni smo stoga da možemo raditi zajedno trudeći se da spriječimo sukobe i da nadvladamo krize koje postoje u raznim krajevima svijeta.

Suradnja među različitim religijama treba se temeljiti na odbijanju fanatizma, ekstremizma i uzajamnih antagonizama, koji vode prema nasilju.

Svi smo svjesni važnosti pouke, školovanja, kao sredstva da se promiče uzajamno razumijevanje, suradnja i poštovanje. To sve uključuje:

- podržavanje obitelji kao temeljnoga stupa društva;
- pomagati mladim naraštajima u oblikovanju savjesti;
- isticati duhovne i moralne vrijednosti, temeljne i zajedničke;
- podržavati (kultivirati) duhovni život u molitvi, meditaciji, sabranosti prema praksi svake vjerske tradicije;
- osigurati da tekstovi povijesti i religije pružaju objektivni prikaz vjerskih tradicija, kako bi se osobe koje pripadaju tim tradicijama mogle prepoznati.

Svi su pozvani da se uključuju u ovom međureligijskom i međukulturnom dijalogu.

Odavle smo potaknuti uputiti mnoge pozive:

Podsjećamo vjerske poglavare da promiču duh dijaloga u okviru određenih zajednica, te da budu spremni uključiti se u dijalog s građanskim društvom na svakom području.

Apeliramo na sve svjetske vođe, neovisno o njihovoj polja utjecaja da:

- odbiju dopustiti da religija bude korištena za opravdanje diskriminacije;
- da poštuju ulogu religija u društvu, na međunarodnom, narodnom i mjesnom području;
- da iskorijene siromaštvo i da se bore za društvenu i ekonomsku pravdu.

U duhu Jubileja obraćamo se svima koji su se okupili ovoga dana da:

- traže oprostjenje za jučerašnje pogreške;
- da promiču pomirenje tamo gdje su bolna iskustva prošlosti stvorila podjele i mržnju i da ne dopuste da se prošlost postavi kao zapreka u hodu prema uzajamnom uvažavanju i ljubavi;
- da se zauzmemo da nadvladamo jaz između bogatih i siromašnih;
- i da radimo za jedan svijet pravoga i trajnoga mira.

S radošću i duhom zahvaljivanja, a velika većina nas mogla bi reći zahvaljujući u prvom redu Bogu, sudionici ovdje okupljeni za ovaj međureligijski skup pružaju svojoj braći i sestrama ovu poruku nade.²⁵

²⁵ *L'Osservatore romano*, 30. listopada 1999., str. 4.